

KĘSTUTIS ŽEMAITIS

Vytauto Didžiojo universitetas

VYSKUPAS JUOZAS OLEKA (HOLLAK), JO GENEALOGIJA, PAŠAUKIMAS IR PASKUTINĖ VALIA

Bishop Juozas Oleka, his Genealogy, Vocation and Last Will

SUMMARY

Bishop Juozas Oleka was the first Lithuanian to receive the episcopate after the concordat between Russia and the Vatican in 1882. He was born into a big landowner's family in the parish of Pilviškiai on 18 November 1812. He received a primary education at home, but later he studied at a gymnasium in Seinai. In 1832 he entered the seminary of Seinai. After one year of studying he moved to the Great Seminary of Warsaw, which later became the Academy of Spirituality. He graduated as a candidate with a theological degree and was ordained a priest on 3 November 1837. Because he was a talented and pious priest, his bishop appointed him chaplain for the disabled in Warsaw. Later he was appointed to a parish, and built a church dedicated to All Saints in Warsaw. Everybody loved him. At the age of 70, Oleka wanted to come back to Lithuania and quietly live in Plokščiai, but suddenly he was appointed a suffragan bishop. At the same time, Bishop Pertras Viezbovskis appointed him to a parish in Vilkaviškis. Bishop Oleka died on 27 October 1890 in Vilkaviškis. As parish priest and auxiliary bishop of Seinai, he was buried in the crypt of the chapel in the churchyard. After the Second World War damaged Vilkaviškis Cathedral it could not be renovated and finally it was closed down by the communist government; therefore, the tomb of Bishop Olekas was robbed and his body was reburied in the parish cemetery.

The biographical details of Bishop Juozas Oleka help to show Russian Department of the Interior documents of the province of Suvalkai and documents of other institutions.

IŽANGA

Lietuvos Užnemunėje XX a. išaugo veikėjų. Nors kraštas po Lietuvos-Lenki-
gana daug žymių Bažnyčios ir valstybės jos padalijimo ėjo iš rankų į rankas, vis

RAKTAŽODŽIAI: Seinų vyskupija, paskyrimas, parapija.
KEY WORDS: diocese of Seinai, appointment, parish.

dėlto įvestas Napoleono kodeksas, daug anksčiau panaikinta baudžiava negu visoje kitoje Lietuvos dalyje, gana geros žemės, duodančios pelną ūkininkams, artimesnis sąlytis su Vakarų kultūra, ypač per prūsus, – visa tai paskatino Suvalkijos ūkininkų vaikus siekti mokslo. Tačiau aukštas vietas Bažnyčioje ar pasaulietinės valdžios struktūrose užimdavo gana retas lietuviai. Vyskupas Juozas Oleka (XIX a. dokumentuose pavardė rašoma *Hollak*) buvo gana nedažna išimtis carinės okupacijos metais – lietuvių kilmės dvasininkas, einantis vyskupo pareigas, turintis sakrą. Kilęs iš turtingos išsilavinusių ūkininkų šeimos (tėvas buvo Sei-

nų vyskupo Viežbovskio patarėjas), kuklus buityje, linkęs tarnauti kitiems, o ne laukti patarnavimų sau, didelio šventumo vyras vyskupas Juozas Oleka yra nepelnytai pamištas. Jo susirašinėjime su civiline caro valdžia dėl palaidojimo vietos koplytėlėje prie Vilkaviškio bažnyčios atsispindi jo testamentinė valia. Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, apgriautos Vilkaviškio katedros sovietinė valdžia neleido remontuoti. Netrukus ji buvo visiškai nugriauta, o vyskupo Olekos palaikai perlaidoti kapinėse. Atėjo metas su pagarba prisiminti iškilią vyskupo Juozo Olekos asmenybę ir įvykdyti jo paskutinę valią.

VYSKUPO JUOZO OLEKOS GENEALOGIJA

Vyskupo Olekos pavardė oficialiuose bažnytiniuose dokumentuose buvo rašoma *Hollak*. Taip pasirašinėdavo ir pats vyskupas. Be abejo, tai sulenkintas pavardės variantas. Dėl pačios Olekų pavardės daugiau abejonių sukelia vyskupas Staugaitis: „Nežinau, kodėl kai kuriuos Olekus šiandien vadina Olekomis, ne Olekais; jų gimtojoj apylinkėj jie yra Olekai, ne Olekos“¹. Tačiau tokio nevienodo pavardės tarimo ir rašymo pavyzdžių galima rasti Lietuvoje ir daugiau, tad dėl to daug diskutuoti nevertėtų. Svarbesnis klausimas – vyskupo kilmė.

Dėl Olekų giminės Sūduvoje, kaip teigia savo knygoje *Mūsų šaknys* Rimvydas Butautas, „...geriausias žinovas buvo prelatas kun. Saliamonas Oleka (1832–1920), turėjęs surašęs visą genealogiją, seni žmonės kalbėjo, kad tai būta keletas šimtų žmonių, išsibarsčiusių Šakių ir Vil-

kaviškio apskrityse. Prelatas S. Oleka teigė, kad pirmasis žinomas šios giminės prosenelis, atsikėlęs iš už Kauno, – tai Mikalojus Oleka, gyvenęs XVII a. Gražiškiuose netoli Barzdų“². Ciprijono Strimaičio *Strimaičių – Katilių genealogijos schemeje* teigiama, kad „Olekai atėjo iš Žemaitijos. Vienas apsigyveno kitoje Višakio upės pusėje – Kapsukijoje. Vienas Oleka mokėsis Vilniaus universitete. Turėjo 75 ha ūkį. Vysk.–senatoriaus Golaševskio patarėjas“³. Kunigas Vaclovas Strimaitis, parašęs Užnemunės bažnyčios istoriją *Vygrių – Seinų – Vilkaviškio vyskupija*, teigia: „Oleka gimė Kriauniškiuose, Pilviškių parapijoje, 1812.1.18 stambaus ūkininko šeimoje... Nors pats išsimokslinęs (vyskupo tėvas – *aut. pasta*), bet vedė paprastą lietuvaitę – Bartininkų Andriušitę Jieva. Vaikus taipogi mokslino: vienas buvo aukštas gi-

rių pareigūnas, kitas kanauninkas (kunigas Andrius Oleka, vėliau pakeltas prelatu – *aut. pastaba*) – seminarijos rektorius, o trečias vyskupu⁴. Iš tikrųjų šeimoje užaugo daugiau vaikų. V. Strimaitis mini keletą seserų, iš kurių viena ištekėjo į Kazliškių kaimą už Juozo Katičiaus, kurio du broliai buvo aktyvūs 1863 metų sukilimo dalyviai⁵. Reikia paminėti, kad vyskupo giminaitis prelatas Saliamonas buvo aktyvus lietuviškos literatūros platintojas spaudos draudimo metais, geras istorijos žinovas.

Juozo Olekos vaikystės ir jaunystės metais Užnemunėje vyko didelės valstybinės ir bažnytinės permainos. Napoleonui pralaimėjus Rusijai, Vienos kongresas 1815 m. sprendė tolesnį Europos likimą. Iš Varšuvos kunigaikštystės buvo suformuota Lenkijos karalystė. Jos karaliumi pasiskelbė pats Rusijos caras Aleksandras I, save titulavęs ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Šioje caro valdomoje Lenkijos karalystėje ir toliau galio-

jo Napoleono kodeksas. Pasikeitus politinei situacijai, pakito situacija ir Užnemunės Bažnyčioje. Mogiliovo arkivyskupas savavališkai prisijungė savo jurisdikcijon Balstogės srities parapijas, tai yra teritoriją, kuri nuo 1795 m. Lietuvos-Lenkijos III padalinimo atiteko Prūsijai, tačiau 1807 m. Tilžės sutartimi perėjo Rusijos žinion⁶. Dalis vyskupijos liko Prūsijos teritorijoje. 1818 m. popiežius Pijus VII⁷ vietoj buvusios Vygrių vyskupijos įsteigė Seinų vyskupiją, kurią dar vadino Seinų Augustavo vyskupija, nes ji buvo Augustavo vaivadijoje. Taigi Juozas Oleka gimė Vygrių vyskupijoje, mokėsi, tapo kunigu, vyskupu jau Seinų vyskupijoje.

Vyskupo giminė buvo susipratę lietuviai ir geri katalikai. R. Butautas, domėjęsis vyskupo gimine, nurodo, kad „Olekų giminėje tremtinių ir kalinių taip pat buvo daug. Baudė caras, baudė ir sovietai. Daug Olekų mirė ar žuvo kalinimuose ir tremtyje“⁸.

DVASINIO PAŠAUKIMO KELIJE

Gana glaustai Juozo Olekos dvasinio pašaukimo kelią aprašo kun. Vaclovas Strimaitis: „Būsimasis vyskupas pradžios mokslą gavo namuose, gimnazijos mokslą – Seinų vaivadijos šešiaklasėje mokykloje. Ją baigiant, iškilo lenkmetis ir ji buvo uždaryta. 1832 m. įstojo Seinų dvasinien seminarijon. Po metų perėjo Varšuvos didžiojon seminarijon, kuri paversta Dvasine Akademija. Ją baigė teologijos kandidato laipsniu ir išvestas kunigu 1837.12.03. Kaip gabų ir maldingą neopresbiterą paliko Varšuvoje kur-

čių-nebylių kapelionu. Čia parašė kurčių-nebylių žodyną (mimiczny słownik), pirmą tokios rūšies vadovėlį pasaulyje.

Su kurčiais-nebyliais dirbujantis, greitai pašlijo sveikata ir jis buvo paskirtas Radziminan klebonu. Ten įsteigta mokytojų seminarija ir jis gavo eiti kapeliono pareigas. Išstarnavęs pusę pensijos, buvo paskirtas Šv. Trejybės klebonu Varšuvoje. 1866 m. perkeltas naujai įsteigtos Varšuvoje Visų Šventųjų parapijos klebonu, kur pastatydino bažnyčią. Dėl savo angeliškai švelnaus būdo iš-

gijo visų pagarbą ir diduomenė jo kandidatūrą rėmė į Varšuvos arkivyskupo postą, bet jis atsisakė ir ryžosi grįžti Lietuvon pas savo seserietį Tomą Jankauską – Plokščių kleboną⁹. J. Staugaitis patikslina: „Sulaukęs 70 metų kun. Olekas jau buvo besirengiąs visa ko atsisakyti ir išvažiuoti į Lietuvą savo amžiaus pabaigti. Manė persikelti į Plokščius (Šakių apskr.). Jau buvo net susitaręs su savo giminaičiu kun. Jankausku, Plokščių klebonu, pas kurį jau net buvo pradėjęs kraustyti. Bet netikėtai skiriamas Seinų vyskupu sufraganu. Vysk. Vežbovskis sufraganui gyventi paskyrė Vilkaviškį“¹⁰. Rusijos vidaus reikalų ministerijos tikybos reikalų departamento 1883 m. rašte Seinų vyskupui Petrui Viežbovskiui, kurį pasirašė pats ministras, sakoma, kad pagal „aukščiausiąjį sutikimą“ Varšuvos Visų Šventųjų bažnyčios kunigas Juozas Oleka „įvestas į Seinų vyskupijos vyskupo sufragano luomą“¹¹. Netrukus toks raštas Seinų vyskupui atėjo ir iš Varšuvos generalgubernatoriaus. Šiame rašte labai tiksliai atsispindi popiežiaus pirmumo teisė skiriant vyskopus Rusijos imperijoje, nes čia nekalbama apie skyrimą, tik apie sutikimą. Generalgubernatorius praneša, kad Varšuvos Visų Šventųjų bažnyčios klebonui Juozui Olekai „leidžiama būti Seinų vyskupijos vyskupu sufraganu“¹².

Caro administracija vienašališkai Olekos negalėjo paskirti vyskupu. Tai turėjo inicijuoti bažnytinė vyresnybė ir oficialus skyrimas priklausė Romos popiežiui. Civilinė valdžia tik pritarė arba, tiksliau, pagal civilinius įstatymus ir su-

siklosčiusią praktiką paskyrimą deklaravo. Kas lėmė J. Olekos paskyrimą vyskupu pagal bažnyčios valią? Vyskupas J. Staugaitis dar būdamas seminarijos auklėtiniu gerai pažinojo Oleką. Jis ypač įvertino kunigo Olekos čia suminėtus du jo nuopelnus gyvenant Varšuvoje – tai ilgalaikį darbą kurčnebylių institute ir gražios Visų Šventųjų bažnyčios Varšuvoje pastatymą. Tačiau bene svarbiausia jo charakteristika – tai geras būdas ir gyvenimo šventumas, kas gerokai lėmė ir paskyrimą vyskupu¹³.

Taigi 1983 m. kunigas Juozas Oleka popiežiaus buvo nominuotas Arato vyskupu ir paskirtas Seinų–Augustavo vyskupo pagalbininku. Konsekracija vyko gruodžio 27 dieną¹⁴ Peterburge. Jo paskyrimą, be abejo, lėmė carinės Rusijos iš Šventojo sosto 1882 m. konkordatas. Tuometinis vyskupijos ordinaras norėjo, kad jo pagalbininkas gyventų ne Seinuose, bet Vilkaviškyje. Šis planas buvo pasirinktas dėl to, kad tuometinė Seinų–Augustavo vyskupija buvo labai didelė ir susisiekimas iš tolimesnių vyskupijos vietovių su Seinais buvo nelengvas. Kita priežastis galėjo būti ir ta, kad dažnai administruoti lietuviškąją vyskupijos dalį (kaip ir lenkiškąją) ordinarui padėdavo paskirti oficialai ar kito rango dvasininkai. Vyskupijos lenkiškoji ir lietuviškoji dalys ypač išryškėjo po 1866 m. naujo Lenkijos karalystės administracinio suskirstymo, kai Seinų vyskupijos teritorija atsirado dviejose gubernijose – Lomžos ir Suvalkų. Dėl šių įvykių pati vyskupija perskirstyta į naujus dekanatus¹⁵:

Suvalkų gubernijos dekanatai	Lomžos gubernijos dekanatai
1. Augustavo dekanatas	1. Kolno dekanatas
2. Kalvarijos dekanatas	2. Lomžos dekanatas
3. Marijampolės dekanatas	3. Mazovecko dekanatas
4. Seinų dekanatas	4. Ščiučino dekanatas
5. Suvalkų dekanatas	
6. Vilkaviškio dekanatas	
7. Vladislavovo dekanatas	

Vyskupui Olekai apsigyventi Vilka- viškyje nebuvo lengva dėl carinės admi- nistracijos kišimosi į Bažnyčios reikalus. Nors po konkordato pasirašymo valsty- bės ir bažnyčios santykiai pagerėjo, ta- čiau okupacinė valdžia ir toliau protega- vo stačiatikybę, kitų konfesijų tikinčiuo- sius laikė politiškai nelojaliais, Lietuvoje buvo uždrausta lietuviška spauda. Taigi ir toliau vyko nacionalinė ir religinė prie- spauda. Lomžos kurijos archyve saugo- jamoje vyskupo byloje yra dokumentai, kurie liudija sudėtingą vyskupo pagalbi- ninko Juozo Olekos apsigyvenimą Vilka- viškyje, mat J. Oleką Seinų vyskupas or- dinaras Petras Viežbovskis (1872–1893) skyrė ir Vilkaviškio parapijos klebonu¹⁶, tačiau Varšuvos generalgubernatoriaus rašte Seinų vyskupui išreiškiamas sutiki- mas, kad jo pagalbininkas vyskupas Ole- ka gali eiti Vilkaviškio klebono pareigas, bet gyventi privalo Seinuose¹⁷. Tokia praktika XIX a. Lietuvoje buvo: klebonai, ypač jeigu jie eidavo aukštas pareigas bažnyčioje, ne visada gyvendavo savo administruojamose parapijose. Tačiau šiuo atveju vyskupui Olekai reikėjo gy- venti Vilkaviškyje ir dėl geresnio vysku- pijos lietuviškos dalies administravimo. Tikriausiai buvo kreiptasi į Maskvą, nes 1883 m. gruodžio 22 d. iš Varšuvos gene- ralgubernatoriaus rezidencijos buvo iš-

siųstas kitas raštas Nr. 1953 Seinų vysku- pui Viežbovskiiui. Raštą pasirašęs gene- ralgubernatoriaus adjutantas. Tekste sa- koma, kad caras (Государь Импера- торь) maloningai leido užimti laisvą Vil- kaviškio klebono vietą ir gyventi Vilka- viškyje¹⁸. Kitų metų sausio 2 dieną Suval- kų gubernatorius išsiuntė raštą Nr. 12 pačiam vyskupui J. Olekai. Čia sakoma, kad vidaus reikalų ministras yra prane- šęs imperatoriaus sprendimą „malonin- giausiai leisti“ perduoti Seinų vyskupui sufraganui Juozui Olekai Vilkaviškio pa- rapiją¹⁹. Raštas laikytinas itin svarbiu, nes jį pasirašė net trys asmenys: gubern- atorius, vicegubernatorius ir asmuo, atsto- vaujantis patarėjui.

Vyskupo Olekos darbą Vilkaviškyje gana tiksliai yra aprašęs kun. V. Strimai- tis: „Petrinėse atvyko Vilkaviškin, sakyk- loje pagarbino Kristaus vardą, pasisakė, kad atsiųstas dvasinės ir pasaulinės val- džios būti čia klebonu. Žmonės nustebė, matydami sakykloj vyskupą ir lietuviš- kai į juos prabilusį. Vikaru laikė seserie- tį Motiejų Brazauską, kuris eidavo už jį klebono pareigas. Vyskupas parapi- nio darbo nesišalino: sakydavo pamokslų, pravedavo gegužines pamaldas, važ- nėdavo pas ligonius, krikštydavo.

Kaip vyskupas važinėdavo teikti su- tvirtinimo sakramento, konsekrovo baž-

nyčias, kurių daugiau pakonsekravo kaip kiti vyskupai: Vilkaviškio, Gelgaidišio, Pajevonio, Vištyčio, Gižų, Pakuonio, Prienų, Plokščių, Kaimelio, Sudargo, Gražiškių, Didvyrių, Veiverių, Balbieriškio, Igliaukos, Lukšių.

Be bažnyčių, daug kur konsekrovė altorijų, nes tada įsakyta išgriauti plytinius altorius ir vietoj jų pastatyti akmeninius²⁰. Ši Strimaičio aprašymą patvirtina ir paties vyskupo Olekos rašytos ataskaitos vyskupui P. Viežbovskiui į Seinus. Labai tiksliai ir aiškiai surašyta kiekvieną mėnesį nuveikti darbai. Pateikiama konkreti vietovė, pašventintų ar konsekruotų daiktų pavadinimai, kiekiai, suteiktų sakramentų skaičiai. Šios ataskaitos liudija vyskupą buvus ne tik darbštų, bet ir labai tvarkingą bei pareigingą. Ypatingas jo bruožas buvo gerumas – teologiniais terminais tariant – šventumas. Vyskupas Justinas Staugaitis, praėjus kelioms dešimtims metų po J. Olekos mirties rašė: „Vyskupas Olekas buvo malonus, nuoširdus visiems. Kas tik į jį kreipdavosi, visų prašymus stengdavosi patenkinti. Kai kada žmonės drįsdavo kviesti jį pas ligonį. Vyskupas, nepaisydamas blogo oro ar kelio,

tuoj išsirengdavo. Tas vyskupo važinėjimas pas ligonius tai buvo žmonėms tikroji prabanga. Vilkaviškyje, be vyskupo, buvo dar keturi kunigai, todėl buvo kam važinėti pas ligonius. Kunigai turėdavo saugoti, kad žmonės neprieitų prie vyskupo prašyti pas ligonį.

Vyskupas buvo be galo gailėstingas: išdalindavo visa ką pavargėliams. Tarnai turėdavo slėpti nuo vyskupo jo daiktus, nes netekęs pinigų dalindavo baltinius ir rūbus²¹.

V. Strimaitis rašo: „Būdamas silpnos sveikatos, žiemos laikais dažnai laikydavosi kambario režimo ir 1887.12.03 šventė savo kunigystės jubiliejų kambaryje. Jausdamas oro trūkumą, laikydavo kambaryje smalingų pušinių pagalių, kas lengvino jam kvėpavimą. Nors ir buvo silpnos sveikatos, bet asketiško gyvenimo nemetė ir dažnai praleisdavo naktis miegodamas ant pliko suolo²². Tas pats Staugaitis 1927 m. rašė: „Vyskupas Olekas ir žmonių ir kunigų buvo šventu laikomas... Suvalkų Lietuvoj tasai šventas ganytojas ir šiandien tebėra minimas su didžiausia pagarba. Vertėtų pasirūpinti vyskupo Oleko kanonizacija²³.

PASKUTINĖ VYSKUPO VALIA

Vyskupas Juozas Oleka mirė 1890 10 27 Vilkaviškyje. Į laidotuves susirinko 130 kunigų. Atvyko iš Varšuvos sufraganas K. Rūškevičius, kilęs iš Sasanavos parapijos, bei Seinų vyskupas P. Vierzboskis. Vilkaviškio klebonas ir Seinų vyskupas pagalbininkas buvo palaidotas šventoriaus koplytėlės krip-

toje. Tokia buvo jo valia. Tai liudija susirašinėjimai su Suvalkų gubernatoriaus institucija. 1889 m. spalio 19 d. Suvalkų gubernijos valdyba išsiuntė raštą Nr. 6503 Seinų dvasinei konsistorijai, kuriame pranešama, kad vyskupas J. Oleka pageidauja Vilkaviškio bažnyčios šventoriuje po viena iš kop-

lytėlių įsirengti sau laidojimo kriptą. Dvasinės konsistorijos atsiklausama, ar tam nėra kokių kliūčių²⁴. Gruodžio 24 d. dvasinė konsistorija raštu Nr. 1101 Suvalkų gubernijos valdybai atsakė, jog tam konsistorija neprieštarauja²⁵. Taip buvo baigta spręsti paskutinės vyskupo valios problema.

Vilkaviškio vyskupija Antrojo pasaulinio karo metais labai nukentėjo dėl sa-

vo geopolitinės padėties. 1944 m. frontas apsisotojo ties Vilkaviškiu, netoli Lietuvos ir Vokietijos sienos. Buvo sugriauta daug bažnyčių, nusavinti kurijos pastatai, uždaryta kunigų seminarija, taip pat ir katedra, kurios okupacinė valdžia, pasibaigus karui, neleido suremontuoti, atėmė iš tikinčiųjų ir nugriovė. Vyskupo kapas buvo išplėštas ir jo kūnas perlaidotas parapijos kapinėse.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ J. Staugaitis. *Mano atsiminimai*. – Vilnius, 1995, p. 131.
- ² R. Butautas. *Mūsų šaknys*. – Vilnius 1994, p. 187
- ³ C. Strimaitis. *Strimaičių – Katilių genealoginė schema* (metai ir miestas nenurodyti, autoriaus asmeninis archyvas).
- ⁴ V. Strimaitis. *Vygrių – Seinų – Vilkaviškio vyskupija, Meteliai–Lazdijai* (Lietuvos istorijos institutas, Rankraščių skyrius, F4-484, rankraštis), p. 48.
- ⁵ C. Strimaitis. *Strimaičių – Katilių genealoginė schema*.
- ⁶ Plg. K. Misius, R. Šinkūnas. *Lietuvos Katalikų bažnyčios*. – Vilnius, 1993, p. 37.
- ⁷ Pijus VII (1740–1823). Popiežius nuo 1800 metų.
- ⁸ R. Butautas. *Mūsų šaknys*, p. 187.
- ⁹ V. Strimaitis. *Vygrių – Seinų – Vilkaviškio vyskupija, Meteliai–Lazdijai*, p. 48.
- ¹⁰ J. Staugaitis. *Mano prisiminimai*, p. 127
- ¹¹ Lomžos kurijos archyvas (toliau LKA), Sig. II-567, Rusijos vidaus reikalų ministro raštas Nr. 2052 (1883 balandžio 14), puslapis nenurodytas.
- ¹² LKA, Sig. II-567, Varšuvos generalgubernatoriaus raštas Nr. 583, (1883 balandžio 19), puslapis nenurodytas.
- ¹³ J. Staugaitis. *Mano prisiminimai*, p. 127.
- ¹⁴ *Mūsų švyturiai*, red. L. Rimkevičiūtė. – Vilnius 1992, p. 206.
- ¹⁵ K. Misius. R. Šinkūnas. *Lietuvos Katalikų bažnyčios*, p. 39.
- ¹⁶ J. Totoraitis. *Sūduvos – Suvalkijos istorija*. – Marijampolė 2003, p. 569.
- ¹⁷ LKA, Sig. II-567, Varšuvos generalgubernatoriaus rezidencijos raštas Nr. 1061 (1883 liepos 9), puslapis nenurodytas.
- ¹⁸ LKA, Sig. II-567, Varšuvos generalgubernatoriaus rezidencijos raštas Nr. 1953 (1883 gruodžio 22), puslapis nenurodytas.
- ¹⁹ LKA, Sig. II-567, Suvalkų gubernatoriaus raštas Nr. 12 (1884 sausio 1), puslapis nenurodytas.
- ²⁰ V. Strimaitis. *Vygrių – Seinų – Vilkaviškio vyskupija*, p. 48.
- ²¹ J. Staugaitis. *Mano prisiminimai*, p. 127.
- ²² V. Strimaitis. *Vygrių – Seinų – Vilkaviškio vyskupija*, p. 49.
- ²³ J. Staugaitis. *Mano prisiminimai*, p. 128.
- ²⁴ LKA, Sig. II-567, Suvalkų gubernijos valdybos raštas Nr. 6503 (1889 spalio 19), puslapis nenurodytas.
- ²⁵ LKA, Sig. II-567, Seinų Dvasinės konsistorijos raštas Nr. 1101 (1889 gruodžio 24), puslapis nenurodytas.